

SĂPĂTURILE ARHEOLOGICE DE LA VÂNĂTORI-NEAMȚ

DE

IGOR CORMAN

Printre vestigiile din a doua jumătate a mileniului I d. H. o importanță aparte o au cele din zona submontană, cercetată într-o proporție mai redusă în comparație cu celelalte regiuni. Una dintre aceste descoperiri este și așezarea de la Vânători (jud. Neamț), situată în regiunea subcarpatică a județului Neamț, în depresiunea cu același nume, care este delimitată la vest și la nord prin înălțimi proeminente, spre sud și est prezentând deschideri către valea Cracăului și Valea Moldovei¹. Așezarea respectivă se află în partea dreaptă a râului Neamț, în extremitatea sudică a satului Vânători, numită Ungureni, pe ambele maluri ale pârâului Sărăturii sau Glodișor.

În anul 1985, V. Mihăilescu-Bîrliba (Institutul de Arheologie Iași), în urma informațiilor oferite de locuitorii satului², a efectuat cercetări de suprafață și, ulterior, a trasat două secțiuni pe malul stâng al pârâului amintit. Cu acest prilej au fost depistate urme de locuire din a doua jumătate a mileniului I d. H. Porțiunea de teren situată în dreapta pârâului, pe Dealul Stâniei, este un imaș, locul prezentându-se sub forma unei terase plate, ușor înclinată către est. Malul înalt și abrupt este puternic erodat de apele pârâului, antrenând prin dărâmarea sa periodică însemnate porțiuni din acest obiectiv arheologic.

Datorită importanței descoperirilor arheologice făcute cu prilejul acestor cercetări și situației existente în teren s-a impus efectuarea unei săpături de salvare³. În acest scop, în anul 1992 au fost trasate două secțiuni de-a lungul malului drept al pârâului, pe direcția aproximativ est-vest, pe o lungime de 40 m și cu lățimea de 1,5 m. Ca urmare a acestor săpături au fost descoperite și cercetate două complexe de locuire (fig. 1).

Astfel, în secțiunea S 1, spre capătul ei de est, la adâncimea de 0,41 m, a fost identificată parțial o locuință. În scopul urmăririi acestui complex au fost trasate casele C1, C2 și C3, fiind astfel descoperită circa o jumătate din suprafața locuinței. Jumătatea a doua a locuinței a rămas necercetată datorită alunecărilor de teren. În urma dezvelirii locuinței adâncite, care a fost numerotată L1 (fig. 2), s-a stabilit că ea avea o formă rectangulară, cu colțurile rotunjite, laturile fiind destul de drepte. Dimensiunea laturii sud-estice este de 4,25 m. Orientarea axului locuinței este nord-sud. Adâncimea medie a locuinței, socotită de la suprafața inițială de la care a fost săpată, este de circa 0,18 m. Podeaua era bătătorită. În ambele colțuri și pe mijlocul laturii sud-estice au fost descoperite gropi de la parii care susțineau pereții de lemn și acoperișul. Gropile de formă ovală aveau dimensiuni variind între 0,23 m – 0,26 m diametrul și 0,19 m – 0,43 m adâncime. În interiorul locuinței n-au fost descoperite urme de la partea lemnoasă a pereților și acoperișului, dar umplutura ei conținea mult cărbune și lipitură de lut arsă. Intrarea locuinței nu poate fi delimitată cu certitudine. Probabil, ea se afla pe latura de sud-est, între cele două gropi de pari, unde era așezată o piatră, care putea îndeplini rolul de treaptă. Nu este clar dacă locuința avea cuptor, deoarece jumătatea ei nordică a fost distrusă în urma alunecărilor de teren. Pe podeaua locuinței a fost depistat un strat de cenușă, reprezentând o pată cu diametrul de circa 0,5 m, în jurul căreia erau așezate pietre. De asemenea, în umplutura locuinței au fost descoperite fragmente de ceramică și câteva bucăți de zgură de fier. Fragmentele ceramice au o culoare brun-roșietică, multe din ele fiind arse secundar, și au fost lucrate cu

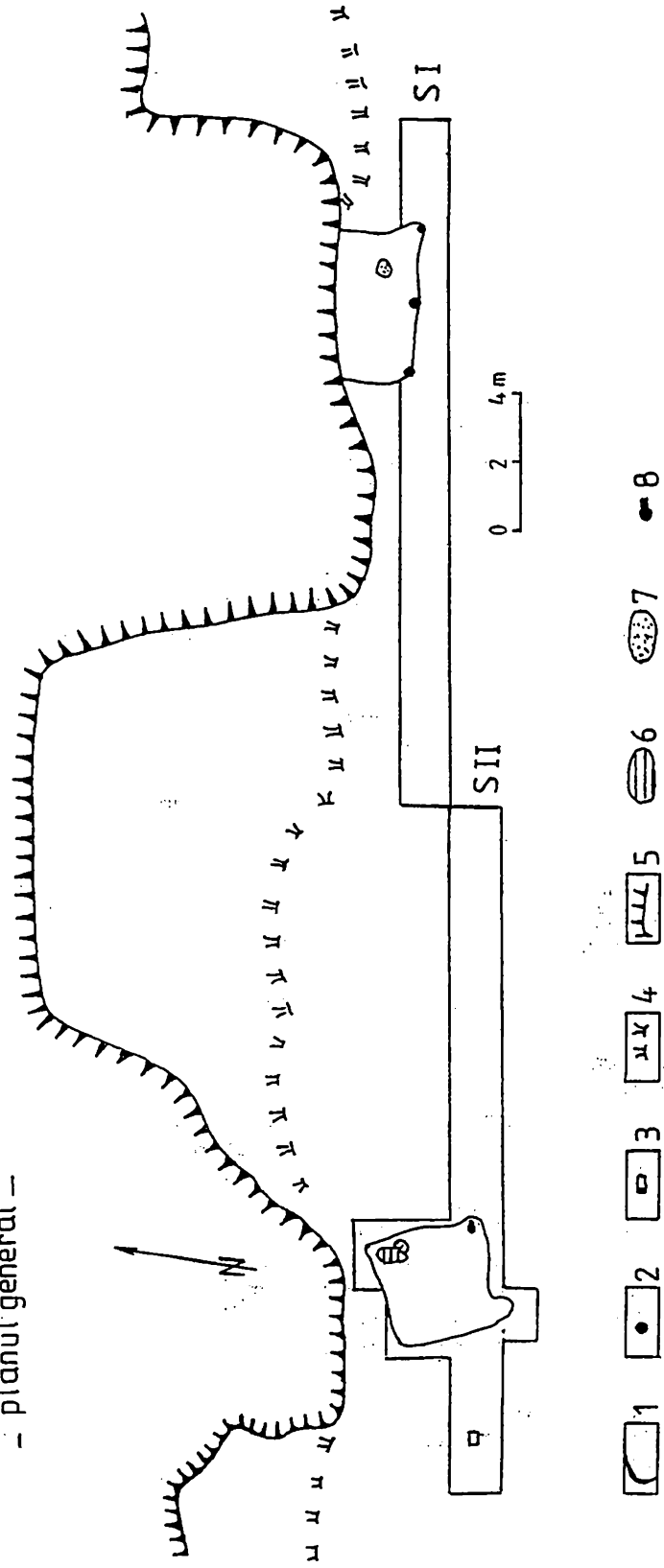
¹ I. Bojoi, I. Ichim, *Județul Neamț*, București, 1974, p. 29-31.

² Profesorul Constantin Bordeianu de la Școala Generală Vânători a fost acela, care l-a anunțat pe cercetătorul ieșean despre apariția unor materiale arheologice pe terenul țaranului Vasile Ursache și care a sprijinit în continuare – fapte pentru care îi rămânem adânc recunoscători – investigațiile respective.

³ În urma sesizării făcute de către V. Mihăilescu-Bîrliba, conducerea Institutului de Arheologie Iași a hotărât efectuarea unei săpături sistematice în acest loc. Dr. Dan Teodor și-a asumat sarcina conducerii acestei cercetări și a delegat pe subsemnatul, doctorand al său, cercetător la Institutul de Istorie Veche și Arheologie Chișinău, să întreprindă aceste prime investigații.

ȘANTIERUL ARHEOLOGIC "VÂNĂTORI-NEAMȚ" 1992

- planul general -

mâna dintr-o pastă grosieră cu cioburi în compoziție. Dintre acestea menționăm un fund de vas (fig. 4/5) și fragmentele de buză din alte două vase, trase în afară și neornamentate (fig. 3/5; 7).

Pe traseul secțiunii S2, la circa 24 m de locuința amintită mai sus, la adâncimea de 0,39 m, a fost identificat conturul unei alte locuințe. Întregul complex a fost surprins în urma trasării casetelor C4, C5, C6 și C7. Această locuință adâncită, care a fost numerotată L2 (fig. 2) era bine conservată și avea de asemenea o formă aproximativ dreptunghiulară, colțurile ușor rotunjite și laturile neregulate. Dimensiunile laturilor variază între 3,10 m – 3,60 m, orientarea lor fiind aproximativ nord-sud. Socotită de la nivelul inițial de călcare, adâncimea medie a locuinței este de circa 0,4 m. În colțul de nord-est se afla vatra cuptorului, de formă ovală, constituită dintr-o simplă lipitură de lut, groasă de circa 1,5 cm, amenajată direct pe podea, având diametrul mare de 0,70 m și diametrul mic de 0,40 m și era înconjurată de pietre de râu de dimensiuni relativ mari. Pe vatră s-a găsit un strat de cenușă cu grosimea de 0,08 – 0,1 m. Paramentul de pietre de râu a fost construit în formă de potcoavă, cu gura orientată spre sud-est. Vatra cuptorului a avut boltă, iar pietrele paramentului și ale bolții (prăbușită), în multe cazuri, puternic înroșite de foc, erau legate între ele cu pământ gălbui bătătorit. Înălțimea cuptorului, în starea lui actuală, era de 0,49 m. În fața gurii cuptorului s-a descoperit un strat gros de cenușă. Probabil, n-a existat o groapă specială pentru depozitarea cenușii, ea fiind aruncată direct pe podea. În partea dreaptă a cuptorului, în imediata lui apropiere, erau aranjate trei pietre mari, prelucrate. În jurul cuptorului existau mai multe gropi mici (10) de țărșuș, cu diametrul de 3-5 cm și adâncimea de 10-15 cm, care indică urmele unei gardine constituite, probabil, din împletirea unor nuiete, având poate scopul de a împiedica răspândirea cenușei pe podeaua locuinței.

În apropierea laturii sud-vestice au fost identificate două gropi de țărșuș, cu diametrul de 7 cm și adâncimea de 18 cm, aflate la o distanță de 1,20 m una de alta. Credem că ele provin de la războiul de țesut vertical. Greutățile lui n-au fost descoperite, în schimb pe podeaua locuinței au fost găsite două fusaiole lucrate cu mâna, din aceeași pastă grosieră ca și a ceramicii, una bitronconică (fig. 4/7) și alta cilindrică (fig. 4/6), ceea ce ne indică una din îndeletnicirile locuitorilor. Un argument în sprijinul ipotezei că locuitorii practicau și țesutul este poziția gropilor de țărșuș în raport cu intrarea în locuință, în scopul iluminării războiului de țesut.

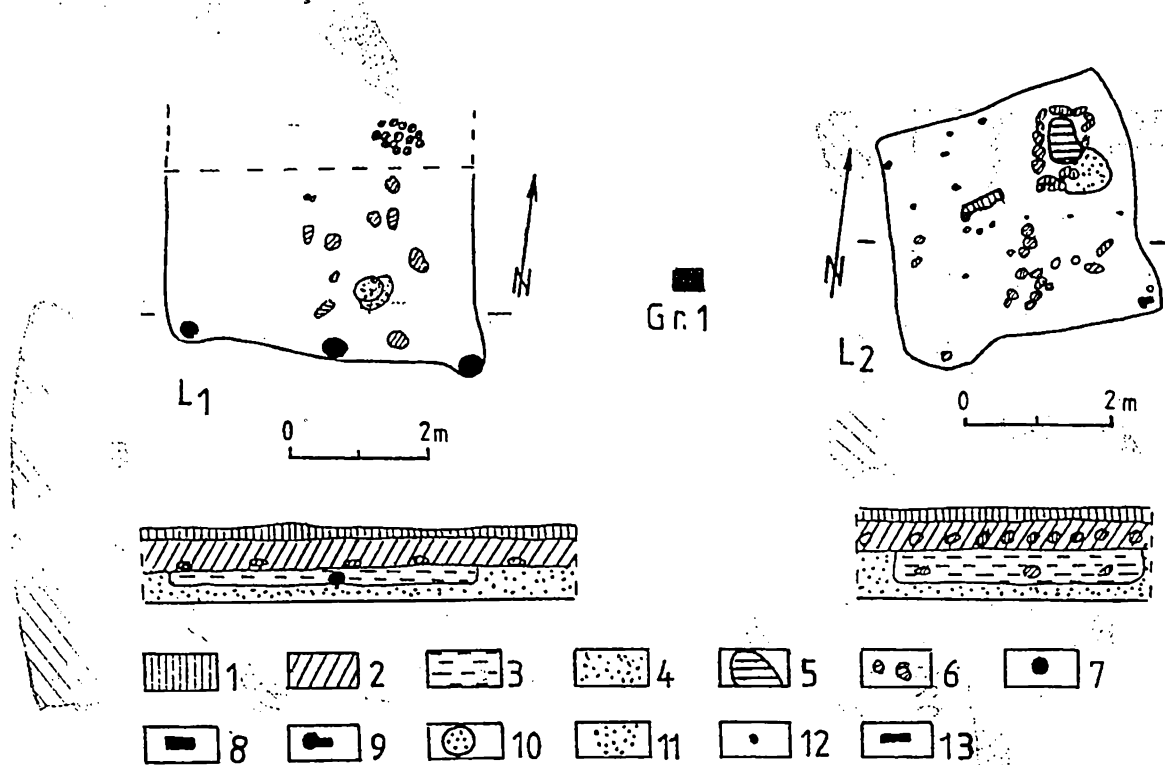

Fig. 2. Planuri și profile de locuințe: 1, sol vegetal; 2, nivel din secolele V-VII; 3, umplutura locuințelor; 4, sol galben; 5, vatră; 6, pietre; 7, gropi de par; 8, groapă; 9, groapă de tălpic; 10, cenușă; 11, pământ galben bătătorit; 12, gropi de țărșuș; 13, lentilă de cenușă.

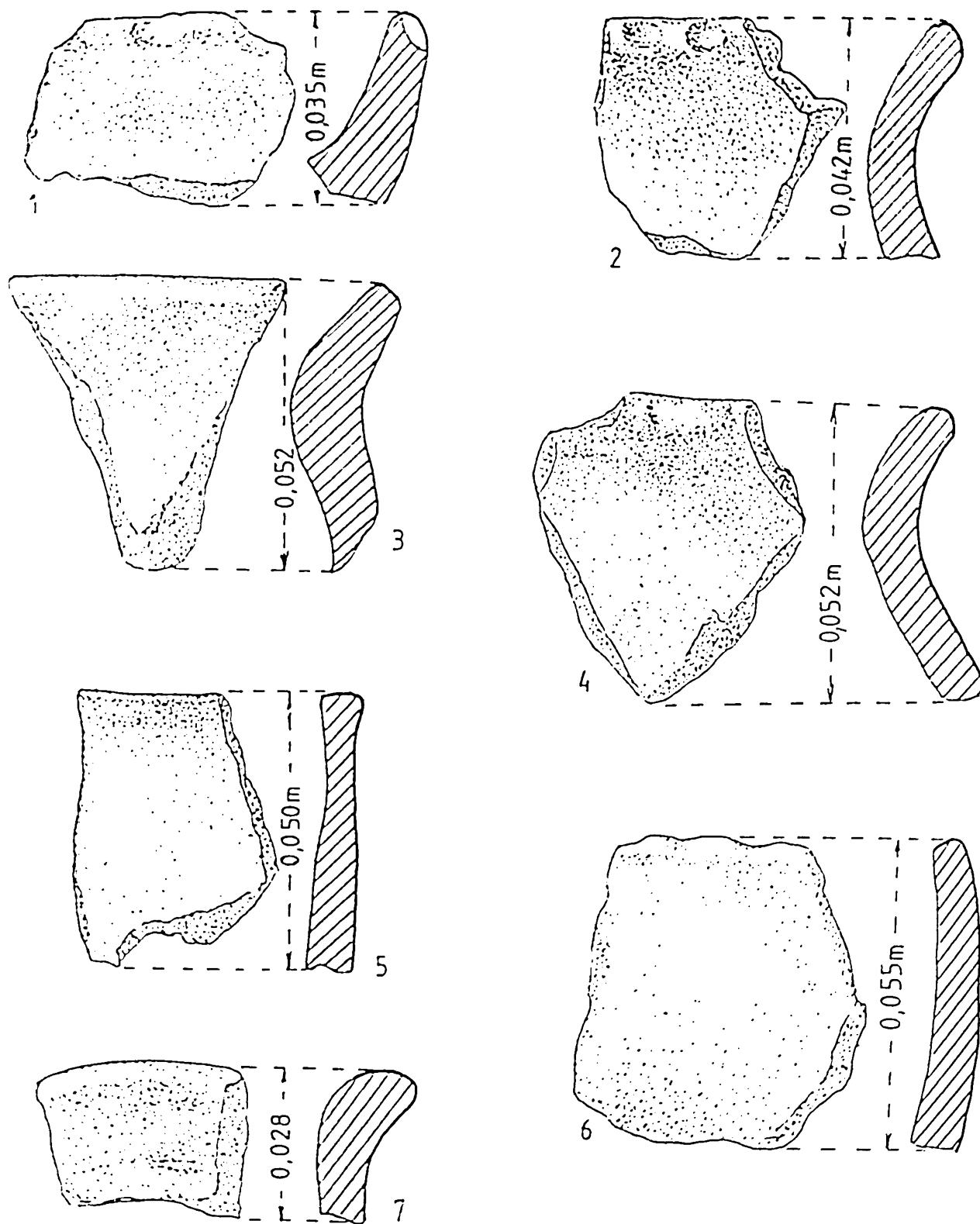

Fig. 3. Ceramic fragmente cu mînă: 5,7 - L1, 1-4, 6 - L2

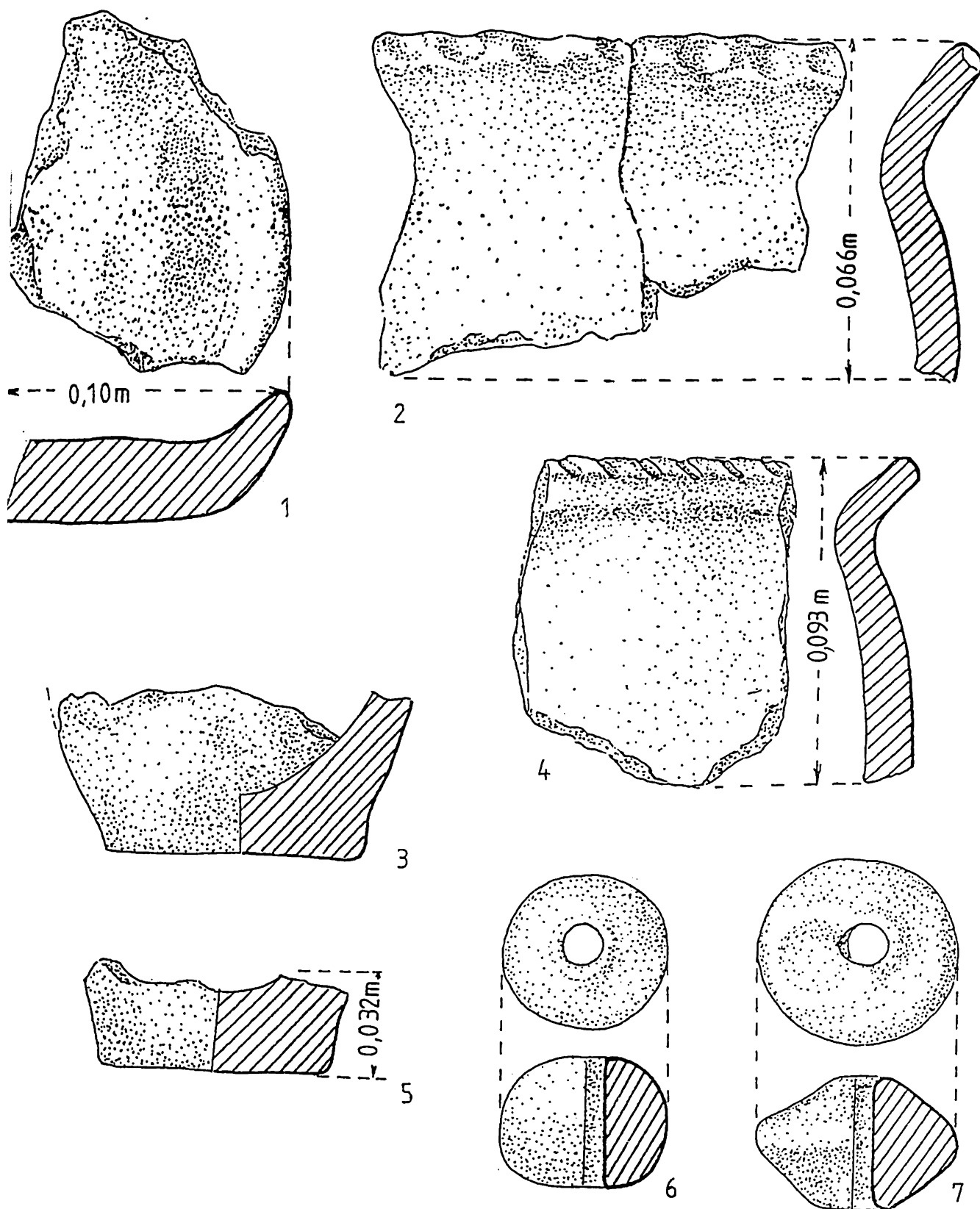

Fig. 4. Ceramică lucrată cu mâna (1-5) și fusaiole (6-7): 5 - L1; 1-4, 6-7 - L2.

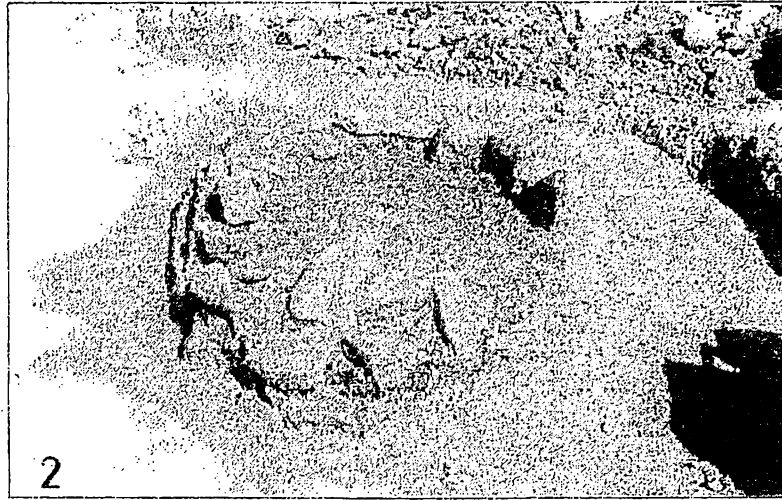
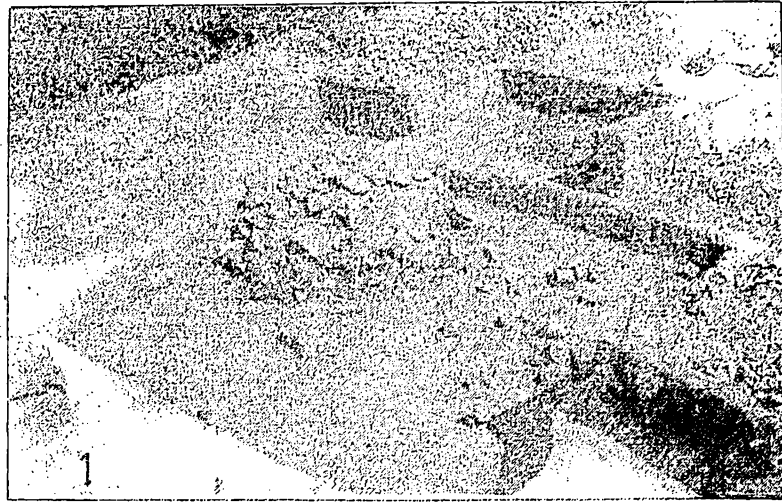

Fig. 5. Locuința L1: 1, aspect general; 2, vatra curățată; 3, urma unui tălpic de lemn.

Intrarea în locuință se afla pe latura sud-estică, la intersecția ei cu latura sud-vestică. În acest loc latura locuinței formează o curbură evidentă. Faptul că intrarea în locuință se făcea anume pe aici este dovedită atât de poziția cuptorului, cât și de prezența celor două pietre suprapuse, care puteau îndeplini rolul de treaptă. În colțurile locuinței și pe mijlocul laturilor n-au fost descoperite gropi de par, însă în colțul de la intersecția laturilor de sud-est și nord-est a fost identificată groapa unui tâlpic de lemn, cu grosimea de 5 cm și lungimea de 17 cm. De asemenea, la o distanță de circa 3 m de latura sud-vestică a locuinței, la adâncimea de 0,4 m, a fost descoperită o groapă dreptunghiulară cu dimensiunile de 0,36 x 0,26 m. Se pare că partea lemnoasă a pereților și a acoperișului era susținută de stâlpi care se sprijineau pe tâlpici de lemn, iar pe latura de vest locuința avea o anexă, constituită prin prelungirea acoperișului. În umplutura locuinței au fost descoperite fragmente ceramice lucrate cu mâna din aceeași pastă grosieră, cu cioburi în compoziție. Menționăm două fragmente de la partea superioară a vaselor, neornamentate, unul cu buza trasă în afară (fig. 3/3) și altul cu buza trasă în interior (fig. 3/6), cât și un alt fragment de buză ornamentată cu creștături (fig. 4/4). Totodată, a fost descoperit și un fragment de tipsie (fig. 4/1). Numeroase fragmente ceramice au fost găsite și printre pietrele cuptorului (fig. 3/1-2, 4; 4/2-3), unele din ele fiind cu buze alveolate. Este de menționat faptul, că în umplutura locuinței, pe podeaua ei și printre pietrele cuptorului, s-a descoperit foarte mult cărbune de lemn ars, ceea ce ne determină să presupunem că locuința a fost incendiată.

Pe baza materialului arheologic amintit nu se pot face aprecieri riguroase cu privire la perioada de locuire a complexelor descoperite, deoarece obiectele strict datate lipsesc, unicul material în această privință fiind ceramica. Toate fragmentele ceramice provin de la vase lucrate cu mâna, în unele cazuri fiind ornamentate pe buze cu creștături sau alveole. Ceramica respectivă a fost atestată în mai multe așezări din aceeași zonă, dintre care menționăm Izvoare – Bahna⁴, Poiana – Dulcești⁵, Davideni⁶, Borniș⁷ – toate din jud. Neamț, nelipsind și printre materialele descoperite în așezările din alte regiuni ale spațiului carpatodanubian, cum sunt Botoșana – Suceava⁸, Dodești – Vaslui⁹, Ștefan cel Mare – Bacău¹⁰, Crăciunești – Mohelca (Maramureș)¹¹, Gordinești (r. Edineț, R. Moldova)¹², Hucea (r. Râșcani, R. Moldova)¹³, Hansca (r. Ialoveni, R. Moldova)¹⁴, Hansca – La Cordon (r. Ialoveni, R. Moldova)¹⁵ etc. În general, ceramica lucrată cu mâna, neornamentată, descoperită la Vânători – Neamț se încadrează în secolele VI-VII. Totodată, cele câteva fragmente descoperite în umplutura locuinței L2 și printre pietrele cuptorului din aceeași locuință, care sunt ornamentate pe buze cu creștături sau alveole, fiind cont de analogiile cu materialele din așezările menționate, se datează în secolele VII-VIII. Așadar, în stadiul actual al cercetărilor ne limităm la observația că locuințele datează din secolele VI-VII, eventual prima jumătate a secolului al VIII-lea.

Cercetările efectuate în așezarea de la Vânători, pe lângă faptul că au confirmat existența unei așezări din a doua jumătate a mileniului I d. H. în zona subcarpatică a județului Neamț, ne permit, grație stării bune de conservare a unei locuințe, să facem anumite precizări referitoare la câteva practici din această epocă, și anume, la metoda de susținere a pereților și acoperișului locuinței, ca și la practicarea țesutului în locuințe obișnuite. Lipsa gropilor, care să fie puse în legătură cu prezența unor stâlpi de susținere a acoperișului și pereților, este un caz care se întâlnește destul de des în cazul locuințelor din această vreme.

⁴ I. Mitrea, *Așezarea prefeudală de la Izvoare-Bahna (II). Contribuții la arheologia epocii de formare a poporului român, în Carpica*, X, 1978, p. 205-230.

⁵ V. Ursachi, *Cercetări arheologice efectuate de muzeul de istorie din Roman, în Carpica*, I, 1968, p. 150-152.

⁶ I. Mitrea, *Principalele rezultate ale cercetărilor arheologice din așezarea de la Davideni (sec. V-VII e.n.)*, în *MemAntiq*, VI-VIII (1974-1976), 1981, p. 74; idem, *Noi descoperiri arheologice în așezarea din secolele V-VII de la Davideni-Neamț*, în *MemAntiq*, XVIII, 1992, p. 203-218.

⁷ Informații oferite de dr. Dan Gh. Teodor, directorul Institutului de Arheologie Iași, fapt pentru care îi mulțumim și pe această cale.

⁸ D. Gh. Teodor, *Civilizația romanică la est de Carpați în secolele V-VII. Așezarea de la Botoșana-Suceava*, București, 1984, p. 52; 117, fig. 38/2; 121, fig. 43/2.

⁹ D. Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați. Așezările din secolele VI-IX e.n. de la Dodești-Vaslui*, Iași, 1984, p. 46, fig. 18.

¹⁰ I. Mitrea, C. Eminovici și V. Momanu, *Așezarea din secolele V-VII de la Ștefan cel Mare, jud. Bacău. Săpăturile*

din anii 1984-1986, în Carpica, XVIII-XIX (1986-1987), 1987, p. 220-230.

¹¹ R. Popa, R. Harhoiu, *Mărturiile arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e.n.*, în *SCIIVA*, 40, 1989, 3, p. 261.

¹² N. P. Tel'nov, *Rannelslavjanske poselenija Gordinești I i Copaci, în Arheologičeskie issledovanija srednevekovyh pamjatnikov v dnestrovsko – prutskom mejdureč'e*, Chișinău, 1985, p. 94, fig. 1; p. 95, fig. 2; p. 98, fig. 4.

¹³ I. A. Rafalovič, *Rannelslavjanskoe selišče VI-VII vv.*, în *KS*, 105, 1965, fig. 31/10.

¹⁴ N. P. Tel'nov, T. F. Rjaboi, *Novye dannye o rannelslavjanskom poselenii u s. Hansca, în Arheologičeskie issledovanija srednevekovyh pamjatnikov v dnestrovsko – prutskom mejdureč'e*, Chișinău, 1985, p. 112, fig. 3; p. 116, fig. 6; I. A. Rafalovič, N. B. Gol'ceva, *Issledovanie rannelslavjanskogo poselenija Hansca I, în Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1972 g.*, Chișinău, 1974, p. 155, fig. 4/9.

¹⁵ G. F. Cebotarenko, N. P. Tel'nov, *Issledovanie južno – slavjanskoi ekspedicii v 1978 g.*, în *Arheologičeskie issledovanija v Moldavii v 1979-1980 g.*, Chișinău, 1983, p. 94, fig. 4/4.

Bineînțeles, mai mulți cercetători au încercat să dea o anumită explicație acestei situații. Dan Gh. Teodor consideră că în asemenea cazuri pe marginea gropilor locuințelor au fost tălpici de lemn, pe care se ridica apoi întreaga structură a locuinței¹⁶. După cum au arătat I. Glodariu¹⁷ și D. Antonescu¹⁸, furcile se sprijineau pe tălpici de lemn în regiunile de câmpie și pe lespezi de piatră în zona de munte. I. Mîtreă, considerând că aceste afirmații nu sunt confirmate arheologic, presupune că stâlpii se aflau situați în afara perimetrului locuinței și urmele lor sunt mai greu de surprins, uneori și din cauză că erau înfipti chiar în pământul de umplură scos din adâncirea făcută pentru amenajarea locuinței¹⁹. Fiind în general de acord cu posibilitatea unor astfel de situații, menționăm doar faptul că utilizarea tălpicilor de lemn este confirmată arheologic acum în urma cercetărilor de la Vânători. În sfârșit, descoperirea urmelor unui război de țesut vertical, asemănătoare celor dintr-o locuință din așezarea de la Dodești – Vaslui²⁰, vine în sprijinul concluziilor formulate de S. Dumistrăcel într-o pertinentă analiză etnoarheologică²¹, referitoare, printre altele, și la posibilitatea practicării țesutului nu numai în încăperi separate, special amenajate, ci și în locuințe obișnuite. Rămâne ca cercetările viitoare să aducă noi și consistente date, care să contribuie la elucidarea într-o măsură sporită a diverselor aspecte legate de civilizația din această perioadă.

THE ARCHAEOLOGICAL EXCAVATIONS FROM VÂNĂTORI-NEAMȚ

SUMMARY

As a result of the works of checking up made in 1985 by V. Mihăilescu-Bîrliba in the place called Dealul Stâniei in Vânători, Neamț county, the archaeological excavations in a settlement dating in the VIth-VIIIth centuries A. D. were resumed in 1992.

On this occasion two deep dwellings were uncovered (one of them partly destroyed). Hand made ceramics and some intact objects or fragments, specific the VIth-VIIIth c. A. D. were found.

It is possible that some materials should date even in a subsequent period, the VIIth-VIIIth c. A. D.

FIGURE EXPLANATIONS

Fig. 1. The general plan of the excavations: 1, the limit of the dwellings; 2, stake pits; 3, pit; 4, partly sliding ground; 5, total sliding ground; 6, stone kiln; 7, ashes stratum; 8, treadle pit.

Fig. 2. Plans and section of dwellings; 1, vegetable soil; 2, stratum of the VIth-VIIIth c.; 3, the padding of the dwellings; 4, clay; 5, hearth; 6, stones; 7, stake pits; 8, pit; 9, treadle pit; 10, ashes; 11, beaten clay; 12, stake pits; 13, ashes lens.

Fig. 3. Hand-made ceramics: 5,7 - L1; 1-4, 6 - L2.

Fig. 4. Hand-made ceramics (1-5) and clay-spindle: (6-7): 5-L1; 1-4, 6-7-L2.

Fig. 5. The dwelling L1: 1, general aspect; 2, cleaned hearth; 3, trace of a treadle pit.

Translated by
MARIA MIHĂILESCU-BÎRLIBA

¹⁶D. Gh. Teodor, *Contribuții la cunoașterea culturii Dridu pe teritoriul Moldovei*, în *SCIV*, 19, 1968, 2, p. 233; idem, *Evoluția culturii materiale din Moldova în secolele VI-X*, în *Carpica*, II, 1969, p. 261.

¹⁷I. Glodariu, *Arhitectura dacilor. Civilă și militară*, Cluj-Napoca, 1983, p. 10-22.

¹⁸D. Antonescu, *Introducere în arhitectura dacilor*, București, 1984, p. 19-28.

¹⁹I. Mîtreă, *op. cit.*, în *Carpica*, X, 1978, p. 219; I. Mîtreă, C. Eminovici, V. Momanu, *op. cit.*, în *Carpica*, XVIII-XIX, 1987, p. 220.

²⁰D. Gh. Teodor, *Continuitatea ...*, p. 27, fig. 5/b.

²¹S. Dumistrăcel, *O problemă de etnoarheologie: argeaua de țesut în locuințe din secolele I-XI de pe teritoriul României*, în *Revista de etnografie și folclor*, 34, 1989, 4, p. 329-360.